

УДК 373.5.016:57

**РОЗВИТОК ШКІЛЬНОЇ БІОЛОГІЧНОЇ ОСВІТИ В УКРАЇНІ
НА СУЧАСНОМУ ЕТАПІ****ПИЖИК ІРЕНЕУШ**, доктор філософії, надзвичайний професор,
Куявська Вища Школа у Влоцлавку, Польща**КУЧАЙ Т.П.**, доктор педагогічних наук, доцент,
професор кафедри педагогіки і психології
Закарпатський угорський інститут ім. Ференца Ракоці II
E-mail: tetyanna@ukr.net**СОПІВНИК Л.Й.**, викладач біологічних дисциплін, спеціаліст вищої
категорії, викладач-методист, **ВП НУБіП України «Заліщицький
аграрний коледж імені Є.Храпливого»**
E-mail: sopivnuk1955@ukr.net

Анотація. Головною ціллю шкільної біологічної освіти XXI століття має бути формування біологічно грамотної творчої особистості. Охарактеризовано конструктивні цілі біологічної освіти. Конструктивні цілі мають свої особливості, які вирізняють їх з-поміж інших у ієрархічній системі. По-перше, вони мінливі й динамічні, по-друге, їхнє визначення потребує врахування: ситуації реального процесу навчання; структури особистості, властивостей і якостей, що формуються в процесі її життєдіяльності; закономірностей процесу формування особистості; освітніх, виховних, розвивальних можливостей навчального матеріалу; досягнутого рівня знань, умінь та якостей особистості. По-друге, конструктивні цілі мають вирізнятися точністю й конкретністю опису, що уможливитиме однозначний висновок про ступінь їх досягнення. Останнім часом відбувається реформування освіти в Україні, переорієнтація її на виховання людини, яка не тільки володітиме сукупністю знань, умінь, навичок та способів діяльності, а й умітиме виконувати свої обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань, світових вимог і стандартів певної галузі. Біологічні знання є важливим елементом культури освіченої людини. Більшість проблем, що буде розв'язувати суспільство у XXI столітті, тісно пов'язані з біологією: перенаселення Землі, розповсюдження нових інфекційних хвороб, використання генетично модифікованих продуктів і застосування біотехнологій щодо людини, забруднення навколишнього середовища, зменшення біорізноманіття. Відповідно до Концепції біологічної освіти у 12-річній школі, володіння біологічними знаннями має стати елементом культури сучасної людини. Біологічна наука володіє великою вірогідною силою і всемірно здатною формувати наукове свідомість учасників при вивченні різних біологічних об'єктів, процесів і явищ. Зміст навчального предмету «Біологія» обґрунтовує усвідомлення учасників системи загальноосвітніх цінностей, розуміючи їх цінність всього життя і життя суспільства, а також формує гуманне відношення до все життя. У біології знаходяться своє відображення екологічний, культурологічний, валеологічний підхід.

Ключові слова: розвиток, шкільна біологічна освіта, Україна, сучасний етап розвитку освіти, цілі шкільної біологічної освіти.

Актуальність. На сучасному етапі розвитку біологічна наука є складним комплексом фундаментальних і прикладних, теоретичних і практичних дисциплін, що чинять вплив на різні складові життя суспільства. В історії розвитку біології еволюційні періоди і періоди революційних стрибків чергувалися, що уможливило висунення нових положень, ідей, концепцій, теорій і з часом відображалось в змісті шкільної біології.

Зростання ціннісного потенціалу шкільної біологічної освіти в XXI ст. зумовлює необхідність відбору і структурування наукових положень біологічної науки з дотриманням аксіологічного принципу [1].

Аналіз останніх джерел та публікацій. Вивчення вітчизняних досліджень дозволило з'ясувати, що даною проблемою займалися О.Антропова, Т. Коршевнюк, Л. Кузьменко, Н. Матяш, О. Мегем, Н. Міщук, Є. Неведомська, М.Сидорович, А. Степанюк, О. Цуруль Г. Ягенська та ін.

Мета. Метою даної роботи є з'ясування розвитку шкільної біологічної освіти в Україні на сучасному етапі.

Методи. Теоретичні (аналіз філософської, педагогічної, психологічної літератури).

Результати. Головною ціллю шкільної біологічної освіти XXI століття має бути формування біологічно грамотної творчої особистості. Вона розуміє життя як найвищу цінність, усвідомлює потребу збереження біосфери як неодмінну умову не тільки існування, а й розвитку людства. Відбиваючи специфіку й можливості змісту навчального предмета, стратегічні цілі біологічної освіти трансформуються в конструктивні, які спрямовані на засвоєння учнями усіх компонентів змісту освіти: знань про природу, способів дія-

льності з її вивчення, досвіду творчої діяльності, емоційно-ціннісного ставлення до світу, а на цій основі – формування життєво важливих компетентностей. Варто зазначити, що конструктивні цілі мають свої особливості, які вирізняють їх з-поміж інших у ієрархічній системі.

По-перше, вони мінливі й динамічні, їхнє визначення потребує врахування: ситуації реального процесу навчання; структури особистості, властивостей і якостей, що формуються в процесі її життєдіяльності; закономірностей процесу формування особистості; освітніх, виховних, розвивальних можливостей навчального матеріалу; досягнутого рівня знань, умінь та якостей особистості.

По-друге, конструктивні цілі мають вирізнятися точністю й конкретністю опису, що уможливить однозначний висновок про ступінь їх досягнення.

Охарактеризуємо конструктивні цілі біологічної освіти. Розвиток сучасної біологічної науки, зокрема інтеграція знань навколо теоретичних узагальнень, уможливають визнання одним з перших, пріоритетних завдань навчально-виховного процесу формування в учнів наукової картини живої природи, яка є складовою наукової картини світу, вищої й особливої форми систематизації знань фундаментальних наук, вищою формою інтеграції знань. Водночас наукова картина світу виконує поряд з навчальною і виховну функцію розвитку сучасного стилю мислення, світогляду учнів, їх інтелектуального потенціалу, залучає до опанування досвідом творчої діяльності, яка моделює процес наукового пізнання [2].

Традиційна біологічна освіта повинна залишатися співзвучною зміні суспільної свідомості, сприйматися психологією етносу сьогодення. Проте все це відбувається лише то-

ді, коли саме нове знаходиться під впливом традицій, пов'язане з ними, а не є стихійним або чужим світосприйманню освіти народом. Будь-яка нація, що піклується про самозбереження, повинна регулювати появу нових освітніх технологій у своєму просторі.

Сьогодні ведеться наполеглива робота щодо приведення змісту шкільної біологічної освіти у відповідність до сучасних потреб особистості й суспільства. Успіхи її докорінного реформування значною мірою залежать і від того, наскільки будуть використані національні й світові педагогічні надбання, здобутки майстрів-педагогів, раціонально поєднані класична спадщина і сучасні дослідження. Свідоме чи не свідоме ігнорування набутого досвіду збіднить педагогічну палітру національної системи освіти, ускладнить досягнення її стратегічних цілей. Під час визначення змісту шкільної біологічної освіти важливо знати, з яким рівнем підготовки необхідна суспільству молода людина і яке замовлення на навчання та виховання воно дає системі освіти [3].

Останнім часом відбувається реформування освіти в Україні, переорієнтація її на виховання людини, яка не тільки володітиме певним багажом знань, умінь, навичок та способів діяльності, а й умітиме виконувати свої обов'язки відповідно до сучасних теоретичних надбань, світових вимог і стандартів певної галузі. Біологічні знання є важливим елементом культури освіченої людини. Більшість проблем, що буде розв'язувати суспільство у XXI столітті, тісно пов'язані з біологією: перенаселення Землі, розповсюдження нових інфекційних хвороб, використання генетично модифікованих продуктів і застосування біотехнологій щодо людини, забруднення навколишнього середовища, змен-

шення біорізномаття. Відповідно до Концепції біологічної освіти у 12-річній школі, володіння біологічними знаннями має стати елементом культури сучасної людини.

Нове розуміння освіченості, моральності, професійної майстерності передбачає висування таких завдань: формування життєво важливих компетенцій; розкриття природної обдарованості дітей; розвиток здатності мислити, говорити, діяти, в результаті чого знайти місце в світі, самореалізуватися.

Біологічна грамотність стає соціально необхідною, а роль шкільного курсу біології в системі культури, виховання пошани і любові до всього живого як до унікального і неповторного не можна недооцінювати.

Розвиток біологічної освіти учнів відбувається в відповідності з загальнонаціональними задачами розвитку освіти: впровадження особистісно-орієнтованих та інформаційних педагогічних технологій, компетентнісного підходу до навчання, створення здоров'я-зберігаючого середовища, вико-рис-тання розвиваючого потенціалу предмету [4].

Висновки і перспективи. Біологічна наука володіє великою вірогідною силою і всемірно здатною формувати наукове свідомість учасників при вивченні різних біологічних об'єктів, процесів і явищ. Зміст навчального предмету «Біологія» обґрунтовує усвідомлення учасників системи загальноосвітніх цінностей, розуміючи їх цінність всього життя і життя суспільства, а також формує гуманне відношення до все життя. У біології знаходяться своє відображення екологічний, культурологічний, валеологічний підхід. На основі біологічних знань, умінь і навичок з'являються можливості розвитку творчих здібностей в області натуралістичних, екологічних, фізіологіч-

них, мікробіологічних, краєзнавчих досліджень. Всі компоненти біологічної освіти використовують свої функції в навчанні, розвиток та освіту учасників навчального процесу, знаходячись в постійному зв'язку: знання, що забезпечують формування розумових навичок, на основі творчих здібностей, які входять до своїх цінностей, орієнтацій.

Список використаних джерел

1. Коршевніук Т. Зміст шкільної біологічної освіти в контексті біологічної науки // Біологія і хімія в рідній школі. – 2015. – № 1 (38). – С.42
2. Цілі та завдання шкільної біологічної освіти. URL:: <http://lib.mdpu.org.ua/e-book/biologiya/biologiya.files/Page385.htm>
3. Мегем Олеся, Кузьменко Людмила. Еволюція змісту шкільного курсу біології в загальноосвітніх навчальних закладах України URL: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%8F/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D1%82%D1%8B/Mir_2016_10_11.pdf
4. Антропова О.В. Методичні рекомендації щодо викладання біології у загальноосвітніх навчальних закладах. URL:: <https://zosh5.org.ua/sites/default/files/biology.doc>

References

1. Korshevnyuk T. (2015) Zmist shkil'noyi biolohichnoyi osvity v konteksti biolohichnoyi nauky [Content of School Biological Education in the Context of Biological Science]. *Biolohiya i khimiya v ridniy shkoli*. № 1 (38). 42.
2. Tsili ta zavdannya shkil'noyi biolohichnoyi osvity [Goals and objectives of school biological education]. Available at: <http://lib.mdpu.org.ua/e-book/biologiya/biologiya.files/Page385.htm>
3. Mehem Olesya, Kuz'menko Lyudmyla. Evolyutsiya zmistu shkil'noho kursu biolohiyi v zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh Ukrayiny [Evolution of the content of the school biology course in general educational institutions of Ukraine]. Available at: file:///C:/Documents%20and%20Settings/%D0%A2%D0%B0%D0%BD%D1%8F/%D0%A0%D0%B0%D0%B1%D0%BE%D1%87%D0%B8%D0%B9%20%D1%81%D1%82%D0%BE%D0%BB/%D1%81%20%D0%BF%D0%BE%D1%87%D1%82%D1%8B/Mir_2016_10_11.pdf
4. Antropova O.V. Metodichni rekomendatsiyi shchodo vykladannya biolohiyi u zahal'noosvitnikh navchal'nykh zakladakh [Methodical recommendations for teaching biology in general education institutions]. Available at: <https://zosh5.org.ua/sites/default/files/biology.doc>

DEVELOPMENT OF SCHOOL BIOLOGICAL EDUCATION IN UKRAINE AT THE MODERN STAGE

Pyrzyk I., Kuchai T., Sopivnyk L.

Abstract. *The main objective of the school biological education of the XXI century should be the formation of a biologically competent creative personality. The constructive aims of biological education are characterized. Constructive goals have their own peculiarities that distinguish them among others in the hierarchical system.*

First, they are changing and dynamic, and secondly, their definition needs to be taken into account: the situation of the real learning process; the structure of the personality, properties and qualities that are formed in the process of its life; regularities of the process of personality formation; educational, educational, developmental possibilities of educational material; achieved level of knowledge, abilities and qualities of the person. Secondly, the constructive objectives should be distinguished by the precision and specificity of the description, which makes it possible to make an unambiguous conclusion about the degree of their achievement. Biological literacy becomes socially necessary, and the role of the school course of biology in the culture system, the education of respect and love for all living things as a unique and unique can not be underestimated. Recently, the reform of education in Ukraine, its reorientation into the education of a person, which not only possesses a certain amount of knowledge, skills, skills and methods of activity, but also will be able to carry out their duties in accordance with modern theoretical achievements, world requirements and standards of a certain branch. Biological knowledge is an important element of the culture of an educated person. Most of the problems that will be solved by society in the 21st century are closely linked to biology: overpopulation of the Earth, the spread of new infectious diseases, the use of genetically modified products and the use of biotechnology in humans, environmental pollution, and reduction of biodiversity. According to the Concept of Biological Education at the 12-year school, the possession of biological knowledge must become an element of the culture of a modern person. Biological science has a great probability and is capable of shaping the scientific consciousness of participants in the study of various biological objects, processes and phenomena. The content of the educational subject "Biology" justifies the awareness of participants in the system of general values, understanding their value throughout life and life of society, and also forms a humane attitude to life. The biology reflects the ecological, culturological, valeological approach.

Key words: *development, school biological education, Ukraine, modern stage of education development, aims of school biological education.*